

УДК 332.122:322

Горбачова І.В.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції
Житомирського національного агроекологічного університету*

ГЛОБАЛЬНІ ТРУДОВІ МІГРАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ

GLOBAL LABOR MIGRATION IN XXI CENTURY

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито методологічні засади розвитку глобальних трудових міграцій. Визначено передумови формування глобального договору щодо міграції між світовим співтовариством. Виокремлено основні перешкоди та проблеми, що заважають мігрантам зробити максимально можливий економічний внесок у країну та отримати соціальні гарантії. Запропоновано напрями регулювання глобальних трудових міграцій на політичному та економічному рівнях держав.

Ключові слова: міграція, міжнародна трудова міграція, глобалізація, робоча сила, глобальний договір, держава, демографія, ринок праці.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты методологические основы развития глобальных трудовых миграций. Определены предпосылки формирования глобального договора о миграции между мировым сообществом. Выделены основные препятствия и проблемы, мешающие мигрантам внести максимально возможный экономический вклад в страну и получить социальные гарантии. Предложены направления регулирования глобальных трудовых миграций на политическом и экономическом уровнях государств.

Ключевые слова: миграция, международная трудовая миграция, глобаллизация, рабочая сила, глобальный договор, государство, демография, рынок труда.

ANNOTATION

The article reveals the methodological principles of the development of global labor migration. The preconditions for the formation of a global agreement on migration between the world community are determined. The main obstacles and problems that prevent migrants from making the most possible economic contribution to the country and obtaining social guarantees are identified. The directions of regulation of global labor migration at the political and economic level of states are proposed.

Keywords: migration, international labor migration, globalization, labor force, global treaty, state, demography, labor market.

Постановка проблеми. Міжнародна міграція робочої сили є невідворотним явищем у ХХІ ст., оскільки глобалізація міжнародного ринку праці забезпечила збільшення пропозиції праці та попит робочої сили. Нині перед світовою економікою постає чимало викликів, що прямо пов'язані з проблемами і процесами функціонування та розвитку системи міжнародної трудової міграції. Водночас офіційні статистичні дані не дають уявлення про те, що спричинює міграцію та впливає на вибір мігрантом відповідної країни, ці проблеми пов'язані з відсутністю досліджень у напрямі формування світової концепції регулювання розвитку міжнародних трудових переміщень в умовах підйому економічної потужності країн, які формують ринок. Виходячи із цього, нині особливої уваги набувають дослідження гло-

бальних трудових міграцій як ресурсу зміни геоекономічного ландшафту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам та питанням розвитку глобальних трудових міграційних процесів присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: Дж. Саймон, С. Кастл, М. Тоффлер, Б. Гхош, Р. Эпплеярд, С. Бандур, О. Бугрова, О. Гладун, Е. Лібанова, О. Маліновська, С. Мельник, М. Романок та ін. Дослідження проблем міграції завжди є актуальними та корисними щодо розгляду економічних відносин між країнами світу.

Мета статті полягає у визначенні методологічних засад формування та розвитку глобальних трудових міграцій. Реалізація поставленої мети вимагає вирішення таких завдань:

- визначити передумови формування глобального договору щодо міграції між світовим співтовариством;
- виокремити основні перешкоди та проблеми, що заважають мігрантам зробити максимально можливий економічний внесок у країну та отримати соціальні гарантії;
- запропонувати напрями регулювання глобальних трудових міграцій на політичному та економічному рівнях держав.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно міграція – це переміщення людей, пов'язані з переселенням на нове місце проживання. В умовах глобалізації переміщення людей стали не тільки більш інтенсивними, а й більш різноманітними. Це призвело до необхідності розширення рамок терміну «міграція». Сьогодні міграція означає тимчасові і постійні переміщення населення, пов'язані з роботою, навчанням, туризмом, комерційною діяльністю, просто з пошуком більш комфортного та безпечного способу життя [1, с. 26].

Міграції можуть бути внутрішньодержавними та міжнародними (глобальними). До глобальних міграційних потоків можна віднести переміщення, які є величезними за обсягами, як правило, відбуваються між континентами, охоплюють кілька держав, справляють істотний вплив на соціально-економічний та демографічний розвиток міст і країн. Роль міграції у формуванні населення і розвитку економіки все більш посилюється.

Сучасні міграції мають істотні відмінності від тих, які відбувалися в попередніх періодах

розвитку людства. По-перше, істотно зросли масштаби міграції як між країнами і континентами, так і всередині окремих держав, тобто розширилася географія міграції. Враховуючи це, XXI ст. можна назвати «століттям глобальної міграції».

Одним із найважливіших питань є регулювання міграції, нині це одне з найсерйозніших завдань для міжнародного співробітництва. Міграція є джерелом економічного зростання, зменшує нерівність і забезпечує зв'язок між різними суспільствами. Разом із тим вона також є джерелом політичної напруженості й людських трагедій. Більшість мігрантів живе і працює на законних підставах. Але зневірена меншість ризикує життям, щоб потрапити до інших країн, де зіштовхується з підозрлістю і зловживаннями. У майбутні роки демографічні проблеми та вплив зміни клімату на вразливі суспільства, швидше за все, продовжуватимуть стимулювати міграцію. Нині перед глобальним співтовариством постає вибір: чи хочемо ми, щоб міграція була джерелом процвітання і міжнародної солідарності або ж щоб вона стала уособленням жорстокості і соціальних розбіжностей [2, с. 11].

Невідкладним завданням є укладання глобального договору про міграцію між світовим співтовариством. У звіті Генерального секретаря ООН щодо міграцій Антонія Гутерреша [3, с. 46] викладено три основних ідеї, які повинні задавати чітке політичне спрямування майбутньої міграції:

- По-перше, необхідно визнати і зміцнити вигоди від міграції, про які так часто забувають у ході суспільної дискусії.

Мігранти приносять величезну користь як країнам, що їх приймають, так і країнам їхнього походження. Вони займають такі робочі місця, які не вдається заповнити за рахунок місцевих кадрів, і тим самим стимулюють економічну діяльність. Багато з них стають новаторами і підприємцями. Майже половину всіх мігрантів становлять жінки, які приїжджають у пошуках кращого життя і можливостей у плані працевлаштування.

Мігранти також роблять значний внесок у міжнародний розвиток тим, що відправляють на батьківщину грошові перекази. Загальна сума грошових переказів у минулому році становила майже 600 млрд. дол. США, що втричі більше всієї допомоги для розвитку.

Основне завдання полягає у тому, щоб максимально збільшити вигоди від такої впорядкованої, продуктивної міграції й покінчити зі зловживаннями і забобонами, які перетворюють життя меншини мігрантів на справжнє пекло.

- По-друге, державам необхідно зміцнити верховенство права, що лежить в основі їхньої роботи з мігрантами та дій щодо їх захисту, – заради своєї ж економіки, свого суспільства і самих мігрантів.

Уряди, які споруджують на шляху міграції великі перешкоди або встановлюють жорсткі

обмеження в плані можливостей для працевлаштування мігрантів, собі ж наносять нікому не потрібний економічний збиток, оскільки перешкоджають тому, щоб їхні потреби в робочій силі задовольнялися на впорядкованих та законних підставах.

Що ще гірше, вони тим самим ненавмисно заохочують нерегульовану міграцію. Люди, що зважилися на виїзд і позбавлені законних каналів для міграції, неминуче вдаються до незаконних методів. Це не тільки ставить їх у вразливе становище, а й підриває авторитет урядів. Найкращий для урядів спосіб покінчити з недоброю славою беззаконня і зловживань, якою оточені мігранти, – це забезпечити додаткові законні канали для міграції, що дасть змогу усунути фактори, що підштовхують людей до порушення правил, і сприятиме задоволенню потреб їхніх ринків праці в іноземній робочій силі.

Державам також необхідно активніше співпрацювати для забезпечення взаємної вигоди від міграції, наприклад шляхом налагодження партнерських зв'язків для виявлення суттєвих прогалин у певних професіях в одній країні, які можуть бути заповнені кваліфікованими мігрантами з іншої країни.

- По-третє, необхідно активізувати міжнародне співробітництво для захисту вразливих мігрантів, а також біженців, необхідно відновити цілісність режиму захисту біженців відповідно до норм міжнародного права.

Сумна доля тисяч людей, які гинуть у марній спробі перетнути моря і пустелі, – це не просто людська трагедія. Це й надзвичайно серйозний політичний провал, адже нерегульовані масові переміщення людей у відчайдушних умовах породжують відчуття, що кордони знаходяться під загрозою, а уряди не контролюють ситуацію. Це, своєю чергою, призводить до драконівських заходів прикордонного контролю, які підривають наші колективні цінності й увічнюють трагедії, які ми так часто спостерігаємо в останні роки. Глобальний договір може стати важливою віхою на шляху до перетворення міграції в реальне благо для всіх.

Виділимо основні перешкоди та проблеми, що заважають мігрантам робити максимально можливий економічний і соціальний внесок:

- Обмежувальні або неефективні трудова політика, закони і звичаї у сфері зайнятості. У країнах із поганим регулюванням трудової міграції мігранти можуть зіштовхуватися з великими труднощами в знаходженні гідної роботи. Мігранти з низькою заробітною платою часто працюють у небезпечних умовах, мають справу з експлуататорськими трудовими договорами і стикаються з порушеннями своїх трудових та інших прав.

У деяких випадках мігранти потрапляють у пастку спонсорських схем найму на роботу, потрапляючи в залежність до одного роботодавця, або змушені нести надмірні витрати

на працевлаштування, включаючи гонорари, виплати вербувальнику або агенту, транспортні витрати, витрати на паспорт і візу, що може призвести до кабальної праці і потрапляння в ситуації, схожі із сучасним рабством.

- У тих випадках, коли імміграційні й трудові закони обмежують можливості мігрантів щодо отримання гідної регулярної роботи, виникає серйозна небезпека того, що мігранти віддадуть перевагу жити і працювати нелегально, потрапляючи в неформальну економіку. Це збільшує їх уразливість перед експлуатацією і порушенням прав, і при цьому вони практично не мають шансів на відшкодування збитку. Згідно з останніми оцінками, 23% з 24,9 млн. осіб, зайнятих примусовою працею у світі, є міжнародними мігрантами, становлячи лише 3,4% світового населення [4, с. 11].

- Трудові мігранти всіх категорій часто виключаються зі сфери базових інструментів і схем соціального захисту.

Багато мігрантів виплачують внески до програм соціального забезпечення, але не отримують ніяких відповідних вигод через національні обмеження, а іноді вони навіть не можуть отримати доступ до своїх виплат після повернення на батьківщину. Фінансові та практичні бар'єри також перетворюють відправку коштів на батьківщину на надмірно дорогу справу, особливо для малозабезпечених мігрантів. У результаті трудові мігранти втрачають величезні суми грошей, які в іншому випадку могли б бути спрямовані в їх сім'ї і громади.

- Країни, з яких емігрує велике число кваліфікованого персоналу, можуть зіткнутися з труднощами в процесі заповнення прогалів на власних ринках праці, хоча в низці наукових досліджень був зроблений висновок про те, що загальний збиток від «витоку мізків» менше, ніж часто вважається.

Суми грошових переказів, передача професійних навичок і ідей, створення мереж і відкриття експортних ринків мають тенденцію переважувати тимчасову втрату робочої сили. Разом із тим державам слід вивчити способи максимізації такого «витоку мізків». Одна з перспективних ідей полягає у створенні партнерств для вироблення професійних навичок, у рамках яких уряд або роботодавець в одній країні могли б фінансувати проведення професійної підготовки людей в іншій країні для заповнення певних недоліків. Це не тільки підготувало б мігрантів до ефективної та продуктивної роботи, а й принесло б користь для їх країн походження як із фінансового погляду, так і з погляду розвитку професійних навичок. Це також створило б основу для «циркуляції мізків», ураховуючи, що ті, хто пройшов професійну підготовку, в кінцевому підсумку повертаються додому і можуть поділитися своїм професійним досвідом.

- Жінки-мігранти роблять значний внесок як у країнах походження, так і в країнах

призначення. Частка жінок-мігрантів у робочій силі становить 67% (що набагато перевищує загальносвітовий середній показник (51%) [4, с. 15], незважаючи навіть на те, що жінки-мігранти часто стикаються з більш обмеженими можливостями працевлаштування, ніж чоловіки. Жінки-мігранти, як правило, переказують значно більше коштів порівняно з чоловіками. Проте деякі суспільства створюють серйозні перешкоди для жінок: вони часто стикаються з дискримінацією. Така дискримінація варіюється від технічних бар'єрів, таких як режими перебування в країні за робочою візою, що не дозволяють брати відпустку по вагітності та пологах, й аж до сексуального та гендерного насильства.

- Міграція часто пов'язана зі швидкою урбанізацією, оскільки швидко зростаючі міста вимагають більшого числа працівників.

Так само як більшість людей у світі живуть нині в містах, більшість мігрантів також базується у міських районах. Міська влада і громади стали піонерами в справі інтеграції мігрантів. Але коли урбанізація стає безконтрольною, перевантажуючи сферу послуг і підживлюючи соціальну напруженість, мігранти залишаються покинутими напризволяще разом із людьми з інших несприятливих груп населення.

Якщо економічні та соціальні вигоди від міграції очевидні, то настільки ж очевидні й періодично виникаючі труднощі з їх отриманням. Надзвичайно важливо визнати, що національні органи влади мають повноваження вирішувати або пом'якшувати ці проблеми за рахунок вибору своїх політичних рішень. Коли «загальнодержавні» підходи до міграції, що включають чітке визначення конкретних потреб ринку праці в іноземних працівниках, скорочення витрат із найму і проведення юридичної та адміністративної політики інтеграції мігрантів, вигоди отримують як приймаючі громади, так і самі мігранти.

Такі підходи необхідно використовувати, консультуючись із приватним сектором, профспілками та іншими соціальними партнерами, щоб максимально підвищити їх економічний вплив і прогромадську підтримку. Якщо уряди будуть більш ефективно співпрацювати в питаннях задоволення потреб у робочій силі і зниження витрат на грошові перекази, вони можуть користуватися одержуваними перевагами на транскордонному рівні. Отже, чітко сформований глобальний договір дасть державам можливість виробити практичні підходи до максимізації позитивного потенціалу міграції і за необхідності запитувати і пропонувати технічну допомогу, ресурси і партнерства, необхідні для їх реалізації.

Висновки. Очевидно, що підготовка глобального договору буде включати велику кількість обговорень і важких дискусій, але неможливо випустити з уваги той факт, що міграція є як

нормативним динамічним фактором, так і фактором, який завжди був і буде частиною наших реалій. Необхідно створити таке уявлення громадськості про міграцію, яке б найкраще відповідало позитивній реальності. Для цього потрібно зробити так, щоб міграція відповідала інтересам усіх. Це – політична необхідність, економічний імператив і питання загальних прав людини.

На політичному рівні необхідно відродити почуття взаємної довіри у сфері управління міграцією та переконати громадськість у тому, що уряди можуть вирішувати це питання відповідально й ефективно і що міграція надаватиме всім більше можливостей, ніж створюватиме проблеми. Альтернативою цьому є зростання недовіри і дискримінації по відношенню до мігрантів, зростання ксенофобії і зростання числа невдач у вирішенні проблем, пов'язаних із переміщеннями великих змішаних груп мігрантів та біженців. Такий розвиток подій є неприйнятним, і необхідно державам зробити все для того, щоб не допустити його.

На економічному і соціальному рівнях необхідно постійно повертатися до цілей у сфері сталого розвитку. Добре регульована міграція може допомогти як повернути назад нерівності всередині держав за допомогою стимулювання загального економічного зростання, так і скоротити нерівність між державами за допомогою грошових переказів і сприяння отриманню професійних навичок і поширенню ідей. Міграція надає позитивні, взаємовигідні кошти для досягнення цих цілей, але при цьому необхідно здійснити стратегії з максимізації створюваних нею переваг.

Разом із тим це питання стосується не тільки держав, а й народів. Загальна декларація прав людини нагадує нам про те, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» [5, с. 18]. Сьогодні одним із найбільш основоположних чинників, що визначають здатність людей повною мірою реалізувати свій потенціал і свої права, є їх місце народження. Одні народжуються для реалізації можливостей, а інші – для життя у поневір'ях. За умови належного регулювання міграція прокладає людям шлях до максимальної реалізації свого життєвого потенціалу і дає їм змогу добитися людської гідності. Прагнення людей домогтися рівності цілком законно. Глобальний договір повинен забезпечити, щоб вони могли просуватися до його досягнення безпечним, упорядкованим і легальним чином.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авдеенко О.П. Соціально-економічне підґрунтя міжнародної трудової міграції населення світу. Україна: аспекти праці. 2017. № 6. С. 31–39.
2. Вришевич В.С. Перспективи міжнародної трудової міграції в умовах глобалізованої світової економіки. Євроінтеграційні процеси в суспільстві: трансформація та розвиток: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 22–23 квітня 2016 р.). Тернопіль ТІСІТ, 2017. 228 с.
3. Гаджанов А.В. Методологічна рефлексія дослідження системи міжнародної трудової міграції. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. 2017. Т. 2. С. 73–80.
4. Семенко І.В. Міжнародна міграція робочої сили: проблеми економічного розвитку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. № 749. С. 212–221.